

**THE HISTORY OF FORMATION
AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF WIND MUSIC
IN THE CONTEXT OF NATIONAL CULTURE
OF UKRAINE
AND ABROAD COUNTRIES**

The collection of scientific works

Vol. 11

Rivne – 2019

ISSN 2522-1590 (Online)
ISSN 2522-1582 (Print)

**ІСТОРИЯ СТАНОВЛЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ДУХОВОЇ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖЖЯ**

Випуск XI

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**
м. Рівне – 2019

**ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ДУХОВОЇ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖЖЯ**

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State Humanitarian University
Department of wind and percussion instruments of RSHU**

**THE HISTORY OF FORMATION
AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF WIND MUSIC
IN THE CONTEXT OF NATIONAL CULTURE
OF UKRAINE
AND ABROAD COUNTRIES**

The collection of scientific works

Vol. 11

**Rivne
2019**

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра духових та ударних інструментів РДГУ**

**ІСТОРИЯ СТАНОВЛЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ДУХОВОЇ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ТА ЗАРУБІЖЖЯ**

Збірник наукових праць

Випуск 11

**м. Рівне
2019**

УДК 788 : 008(063)

I-90

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації *серія KB № 19865-9665 P***Збірник наукових праць видається з 2006 року.***Друкується за ухвалою Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 30 березня 2019 р.)***Редакційна колегія:****Цюлюпа С.Д.**, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ, **голова редакційної колегії;****Палаженко О.П.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ, **відповідальний секретар;****Карп'як А.Я.**, доктор мистецтвознавства, професор, м. Львів;**Качмарчик В.П.**, доктор мистецтвознавства, професор, м. Київ;**Стоян Караіванов**, доктор мистецтвознавства, професор, м. Пловдив, Болгарія;**Пьотр Лято**, доктор мистецтвознавства, професор, м. Краків, Польща;**Кшиштоф Камінський**, доктор мистецтвознавства, професор, м. Лодзь, Польща;**Скороходов В.П.**, доктор культурології, професор, м. Мінськ, Республіка Білорусь;**Леонов В.А.**, доктор мистецтвознавства, професор, м. Ростов-на-Дону, РФ;**Круль П.Ф.**, доктор мистецтвознавства, професор, м. Івано-Франківськ;**Сверлюк Я.В.**, доктор педагогічних наук, професор, м. Рівне;**Вовк Р.А.**, кандидат мистецтвознавства, професор, м. Київ;**Громченко В.В.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, м. Дніпро;**Кушнірук О.П.**, кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник НАН України, м. Київ;**Гишка І.С.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, м. Львів;**Прокопович Т.Ю.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, м. Рівне.**Рецензенти:****Качмарчик В.П.**, доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри дерев'яних духових інструментів Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського;**Яремко Н.О.**, доктор мистецтвознавства, професор кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка.**Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя.** Збірник наукових праць. Випуск 11 / Упорядник С.Д. Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2019. – 164 с.

ISSN 2522-1590 (Online)

ISSN 2522-1582 (Print)

У збірнику містяться результати наукових досліджень у жанрі духової музики, поєднані різні підходи дослідників до розкриття питань з історії виконавства на духових інструментах, створення духових оркестрів та перспективи їх розвитку, а також з методики викладання гри на музичних інструментах.

Подана проблематика, наукові статті містять корисну інформацію для викладачів, студентів, магістрантів, аспірантів та докторантів мистецьких вищих навчальних закладів і широкого кола шанувальників жанру духової музики.

The collection contains the results of research in the genre of wind music, combines different approaches of researchers to disclose the issues of history performance on wind instruments, creation of brass bands and prospects for their development, as well as teaching the methodic of performance on musical instruments. Submitted problematics and scientific articles contain useful information for teachers, students, undergraduates, graduate students and doctoral students of art universities, as well as for a wide range of fans of the brass music genre.

УДК 788 : 008 (063)

**Збірник зареєстровано в міжнародних науково-метричних базах:
Google Scholar, Academic Resource Index ResearchBib***За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідають автори статей.**Погляди авторів можуть не збігатися з позицією редакційної колегії.*

ISSN 2522-1590 (Online)

ISSN 2522-1582 (Print)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2019

© Кафедра духових та ударних інструментів РДГУ, 2019

© Видавництво "Волинські обереги", 2019

З М І С Т

Історія та теорія музичного мистецтва

Вовк Р.А. Пам'яті митця... ..	7
Кушнірук О.П. Тембровий чинник як фактор смислоутворення форми у симфоніях О. Яковчука (про роль групи мідних духових інструментів).....	11
Прокопович Т.Ю. Концепти духівий / духовий у поетичній рецепції: Григорій Сковорода – Павло Тичина – Сергій Жадан	14
Караиванов С.И. 85 лет со дня рождения Петко Радева.....	19
Горбаль Я.М. Соціальні функції музикування військових оркестрів Галичини першої половини ХХ століття	27
Леонов В.А., Фартушный В.П. Не благодаря, а вопреки... ..	33
Цюлюпа С.Д., Марценюк Г.П. Пам'яті видатного українського трубача... ..	37
Гишка І.С. Перша і єдина в державі Україна	41
Piotr Lato. Trio in One Movement Arnolda Баха oraz Fantasy nr 1 Charlesa Villiersa Stanforda – kontynuacja badań nad brytyjską muzyką klarinetową.....	48
Старко В.Г. Внесок фаготистів Львова у становлення української фаготової школи (ХХ – ХХІ ст.).....	53
Таран В.Л., Вовк Р.А. До 30-річчя заснування класу саксофона в Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського.....	57
Столярчук Б.Й., Островська О.Ю. Еволюція предметно-циклової комісії «Оркестрові духові та ударні інструменти» Рівненського музичного училища в музичній культурі Рівненщини.....	62
Закопеч Л.М. Історія виникнення й професійної діяльності відділу духових та ударних інструментів Львівської середньої спеціалізованої школи-інтернату імені Соломії Крушельницької.....	66
Сіончук О.В., Сіончук Ю.О. Концертні форми художньо-творчої діяльності військових духових оркестрів.....	71
Трачук Л.Д., Головата Л.В. Діяльність циклової комісії оркестрових духових та ударних інструментів Тульчинського коледжу культури.....	76
Турчинский Б.Р. Исаак Кобец: «Человечность – кредо учителя»	80
Кирилишен Г.В. Історична хроніка духової інструментальної музики на Тульчинщині з ХVІІІ по ХХІ століття	84
Гайдабура О.Д. Ретроспективний огляд та розвиток духового виконавства на теренах України.....	87
Мисько А.А., Цюлюпа Н.Л. Ударні інструменти в культурно-мистецькому житті Рівненщини.....	92

Педагогіка та методика духового виконавства

Громченко В.В. Своєрідність засобів виразності саксофона у творах духового соло	97
Леонов В.А., Палкина И.Д. Мышление и его специфика при игре на духовых инструментах	101
Концевич О.Ю., Карпьяк А.Я. Сучасний погляд на проблеми опанування майстерністю виконання трубного концерту ХХ початку ХХІ століть	106
Wiesław Suruło. Paul Taffanel – człowiek i jego dzieło	111
Палаженко О.П., Пахомов Д.В. Урок музики як основний компонент формування музичного смаку у дітей молодшого шкільного віку	116
Пастушок Т.В. Виконавське дихання музикантів-духовиків як основа культури в оркестрових колективах сьогодення	119
Димченко С.С., Димченко С.С. Диригентські засоби музичної виразності у відтворенні фразування	122
Марценюк Г.П. Нетрадиційні та сучасні прийоми виконання у практиці гри на тромбоні	127
Ван Цзі. Методичні концепції функціонування дихальної системи музиканта-духовика ...	134
Юрків І.І., Крет З.М. Специфіка роботи диригента з оркестром духових інструментів Рівненського музичного училища	137
Димченко С.С., Димченко К.С. Педагогічний почерк Протаса Миколи Миколайовича у вихованні учнів-кларнетистів	140
Жульєв А.П. Методичні засади роботи з навчальним оркестром (з особистого досвіду роботи з оркестром «Джаз-академія»)	144
Відомості про авторів	151
Презентація сучасних наукових, навчально-методичних та нотних видань духовиками України та зарубіжжя	154

УДК 788.9.433

*Пастушок Т.В.,
м. Рівне*

ВИКОНАВСЬКЕ ДИХАННЯ МУЗИКАНТІВ-ДУХОВИКІВ, ЯК ОСНОВА КУЛЬТУРИ ГРИ В ОРКЕСТРОВИХ КОЛЕКТИВАХ СЬОГОДЕННЯ

Анотація: У даній статті розглянуто основні критерії проблеми правильного виконавського дихання учасників оркестрового колективу та висвітлені головні рекомендації з приводу виконавського дихання учасників оркестру для різних видів складності гри у процесі оркестрового виконання художніх творів. Деталізовані та показані усі аспекти проблем виконавського дихання учасників різних оркестрових груп при виконанні різнопланових стилів музики. Також було окреслено проблеми розвитку виконавського дихання у процесі оркестрової практичної діяльності серед духових оркестрів різних вікових категорій. Окрім цього, були представлені етапи формування виконавського дихання учасників оркестру протягом диригентсько-виконавської діяльності. У статті висвітлено проблему впливу диригента на процес удосконалення виконавського апарату оркестрантів в процесі практичної підготовки.

Ключові слова: виконавське дихання, гра на опорі, виконавський апарат, фразування.

Annotation: In this article the main criteria of the problem of the correct performance of the participants of the orchestral collective are considered and the main recommendations concerning the performance of the orchestra participants' breath for various types of complexity of the game in the process of orchestral performance of artistic works are highlighted. Detailed and illustration of all aspects of the problems of performing the breath of the participants of various orchestral groups and their play in diverse music styles. The problems of development of performing breathing in the process of orchestral practical activity among brass bands of different age categories were also outlined. In addition, the stages of the formation of the performance of the participants of the orchestra during conducting and performing activities were presented. The article deals with the problem of the influence of the conductor on the process of improving the performance of the orchestra's apparatus in the process of practical training.

Keywords: performing the breath, the game is supported, performing, phrasing.

Від часів існування найдавніших духових інструментів до періоду їх популяризації, виконавське дихання музиканта-духовика завжди було основою його виконавського апарату. Через це професійний рівень виконавського дихання напряму був пов'язаний з відображенням усіх можливостей того чи іншого духового інструменту. Тому професійні духовики завжди удосконалювали свої музичні здібності та навички. Це сприяло їхньому подальшому розвитку як в сольній грі, так і в оркестровому виконавстві.

На сьогоднішній день існує безліч духових оркестрів та ансамблів, які володіють різними видами технік гри і допомагають все більш майстерно та якісно відтворювати задуми композиторів усіх часів та народів. Про те, найвагомішу головну роль при грі на усіх духових інструментах має виконавське дихання. Правильне володіння навиками якісного виконавського дихання сприяє оволодінню основних прийомів гри на будь-якому духовому інструменті, серед яких велику роль відіграє артикуляція та виконання різних видів штрихів. Поєднання цих компонентів виконавського апарату є основою у оркестровому звучанні творчих колективів [1, ст. 432].

В процесі творчої діяльності духового оркестру важливим елементом виконання художніх творів залишається професійне виконавське дихання кожного учасника колективу, так як загальний результат звучання може не відповідати вимогам композитора через проблеми виконавського апарату будь-якого учасника оркестру.

Мета нашої статті – охарактеризувати еволюцію виконавського дихання та розглянути його основні проблеми в творчій діяльності сучасних оркестрових колективів.

З початку історії винаходу духових інструментів питання виконавського дихання привертало увагу музикантів-духовиків. Бачення, стосовно якості дихального акту при грі на духових інструментах у різні епохи часто змінювалося в ході розвитку еволюції музичних творів та жанрової стилістики.

За часів еволюції духового мистецтва було зібрано чимало наукових праць, у яких було зосереджена увага на виконавський апарат, основою якого є виконавське дихання. Серед таких видатних науковців-духовиків особливої уваги зосереджують праці В. Качмарчика, В. Апатського, А. Федотов, Ю. Усов та ін. [2, ст. 93], [3, ст. 153], [4, ст. 216]. Та окрім духовиків, аналогічним виконавським диханням користуються хорюки, наукові досягнення яких викладені в дещо подібних працях з вокальної методики Д. Євтушенко та Л. Дмитрієва [6, ст. 99], [5, ст. 674].

Сучасний духовий оркестр – колектив з двадцяти, або більше інструментальних виконавців на мідних та дерев'яних духових інструментах. Зазвичай, такий творчий колектив може виступати в різних акустичних та кліматичних умовах, в тому числі – перебуваючи в русі. Завдяки таким особливостям духові оркестри використовувалися не тільки як концертні творчі колективи, а й у військових оркестрових колективах багатьох країн світу. Також великої популярності вони набули при проведенні спортивних подій та культурно-масових заходів. Якість звучання таких професійних колективів завжди залежала від виконавських можливостей кожного учасника, професійним підґрунтям якого завжди було виконавське дихання.

В умовах сьогодення, основу духових оркестрів складають широкомензурні духові інструменти конічного каналу – корнети, флюгельгорни, альтгорни, теноргорни, баритонгорни та туби. Як правило, гра на таких духових інструментах вимагає інтенсивного використання повітряного потоку, що є основою виконавського дихання. Іншу групу мідних духових інструментів з циліндричним каналом також часто використовують у симфонічних оркестрах. Сюди відносяться такі інструменти, як труби, валторни та тромбони. Окрім мідних, важливу роль в духовому оркестрі грає використання дерев'яних духових інструментів – флейти, кларнети та саксофони, а в великих колективах – фаготи та гобої.

В усіх виконавців на мідних духових, принцип гри та звучання інструменту полягає в отриманні звуків гармонічного ряду шляхом зміни сили потоку повітря, що вдувається в інструмент та зміни положення губ виконавця. Тому роль виконавського дихання на мідних духових інструментах напряму залежить від усього виконавського апарату (виконавське дихання, губний апарат, техніка пальців) [7, ст.186-212].

В виконавців на дерев'яних духових принцип гри та звучання інструменту полягає в отриманні звуків шляхом постійного потоку повітря та зміною аппікатури. Якість звуку тут залежить від професійності виконавського апарату. При не правильній подачі повітря у всіх виконавців на дерев'яних духових інструментах починаються проблеми зі строем [8, ст. 56].

Велике значення в професійній виконавській майстерності духового оркестру має репертуар. У XIX столітті його основними творами були різні марші та військова музика. Зазвичай, роль виконавського дихання інструментальних виконавців духових оркестрів тих часів не завжди була в пріоритеті. Пізніше, з початку XX століття деякі композитори звернули свою увагу на своєрідне звучання духового оркестру. Було зроблено чимало перекладів з творів симфонічної музики та написано чимало оригінальних. Основою професійного виконання таких творів став виконавський апарат учасників оркестрового колективу.

Загалом, можна заявити, що виконавське дихання в духовиків, які грають в оркестрових колективах відіграє одну з найважливіших ролей, яка впливає на мелодичну лінію, гармонію, динаміку, штрихи та фразування при загальній якості звучання оркестру. Перед початком репетиції диригент повинен досконало вивчити партитуру, щоб знати та корегувати основні недоліки виконавців, пов'язаних з виконавським диханням.

Мелодична лінія. При опрацюванні основних сольних місць у художньому творі диригенту потрібно проаналізувати основні розділи, визначити періоди, фрази, мотиви та структуру мелодичної лінії. Спочатку слід попрацювати з солістами, які грають поодиночі головну тему. Зазвичай, в таких випадках проблеми виникають при точному відтворенні динамічної лінії сольної партії. В основному, першочергова причина цього – не правильне виконавське дихання, або гра не на "опорі", чи на "опертому" диханні [10, ст. 243]. Та якщо сольну партію в оркестровому колективі виконують декілька інструментів, то крім динаміки, при не якісному виконавському диханні проблеми також виникають зі строем.

Гармонія. Ознайомлення з гармонічною структурою твору завчасно проходить диригент, усно вивчаючи та аналізуючи партитуру та відтворення акордів на фортепіано. Диригенту потрібно завчасно пройти усі гармонічні послідовності художнього твору, визначити важливі місця, де в побудові акордів є дисонансне співвідношення. Як правило, саме такі місця найбільш небезпечні для духовиків, які мають проблеми з виконавським диханням. Окрім цього в учасників оркестру, які виконують роль акомпанементу, виникають неточності у створенні правильної гармонічної вертикалі (той самий загальний стрій) [8, ст. 53].

Динаміка. При опрацюванні диригенту динамічних відтінків у художньому творі в першу чергу слід визначити його динамічний діапазон, основні кульмінаційні моменти та врахувати можливі помилки оркестрантів, які призводять до незбалансованого звучання твору. Через якість виконавського дихання оркестрантів перш за все страждає стрій оркестрових груп та окремих солістів. Зазвичай, у всіх духових інструментів при надмірному форсуванні звуку стрій починає понижатися, а при грі в динаміці "piano" – підвищується (винятком є флейта). Зарадити цій проблемі

може тільки якісний виконавський апарат, основою якого є дихання. Професійне виконання оркестрантами сольних партій можна також назвати перманентним тренуванням всього дихального апарату, який є гарантом якісного особистого строю [9].

Штрихи. Вивчаючи партитуру, диригенту слід ретельно ознайомитися з штрихами твору у всіх оркестрових групах та окремих сольних виконавців. Гра в штрихах на "опорі" дає можливість диригенту втілити у життя усі задуми композитора, передати характер твору та виконати художні образи, якими автор хотів передати відповідний настрій. Часто на заваді цьому стає різне виконання одних штрихів окремих оркестрових виконавців. При відсутності якісного виконавського дихання страждає і губний апарат, що призводить до втрати потрібних властивостей відповідних штрихів.

Фразування. В результаті практичної роботи диригента з оркестровим колективом художнє ціле утворюється з професійно-поєднаних між собою частин. Існують також крупні форми, які в свою чергу поділяються на окремі частини, перериваючись маленькими паузами та зупиняючи весь музичний рух. У творах, частини яких виконуються безперервно та обумовлені наскрізним розвитком, відокремлення окремих фраз відбувається за допомогою інших засобів виразності: зміна, чи відхилення в іншу тональність; зміна ритму, темпу, фактури, загальної сили звучання, тощо. В кожній частині художнього твору існує свій поділ на музичні періоди, які в свою чергу поділяються на фрази. Важливим завданням для керівника оркестрового колективу полягає в поновленні дихання для оркестрантів перед початком нової фрази. Для цього йому потрібно завчасно умовно позначити текстове фразування. Працюючи з оркестром, такий підхід диригента до опрацювання художніх творів призводить до професійного звучання колективу.

В кінцевому результаті прийоми та методи розучування твору напряму залежить від кваліфікації оркестру та професійної підготовки оркестрантів. В свою чергу, професійний рівень учасників оркестрового колективу визначає виконавський апарат, основою якого є виконавське дихання. Та кожен керівник, спираючись на такі професійні властивості виробляє свою систему прийомів та методів, які сприяють швидкому вивченню, засвоєнню творів та професійного виконання їх на сцені.

Опрацювання будь-якого репертуару в певній мірі вимагає від диригента різноманітних виконавських засобів та методів роботи з оркестром, які будуть сприяти подальшому розвитку виконавських можливостей кожного учасника оркестрового колективу. В результаті, такі прийоми опрацювання диригентом на будь-яких етапах роботи з оркестром в майбутньому будуть складати цілісну систему послідовного розучування художньої літератури.

Література:

1. Апатський В. М. Основи теорії та методики духового музично-виконавського мистецтва / В. М. Апатський. К. : КНМАУ ім. П. І. Чайковського, 2006. – 432 с.
2. Katchmarshik V. Some Mysteries of Ancient Greek Aulets / V. Katchmarshik // Journal International Double Reed Society. – 1994. – Juli 22. – P. 93 – 99.
3. Федотов А. Методика обучения игре на духовых инструментах / А. Федотов. – М. : Музыка, 1975. – 158 с.
4. Усов Ю. Методика обучения игре на трубе / Ю. Усов. – М. : Музыка, 1984. – 216 с.
5. Дмитриев Л. Основы вокальной методики / Л. Дмитриев. – М. : Музыка, 1968. – 674 с.
6. Евтушенко Д. О впеvании вокальных произведений / Д. Евтушенко // Вопросы вокальной педагогики. – М. : Музыка, 1967. – Вып. 3. – С. 98 – 119
7. Орвид Г. Некоторые объективные закономерности звукообразования и искусство игры на трубе / Г. Орвид // Мастерство музыканта-исполнителя. – М. : Музыка, 1976. – Вып. 2. – С. 186 – 212.
8. Диков Б. А. О дыхании при игре на духовых инструментах / Б. А. Диков. – М., 1956.
9. Bouhuys A. Pressure-flow events during wind instrument playing / A. Bouhuys / режим доступу: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1749-6632.1968.tb56771.x/ab>.
10. Розанов С. Основы методики преподавания игры на духовых инструментах / С. Розанов – М. : Госмузиздат, 1938. – 243с

